

İSLAMİ HAYATIN ESASLARI VE SORUMLULUKLARI

a. Gafletin İlacı Zikrullah

Hız. Âişe validemiz'den rivayet edilmiştir.
Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*
buyurmuş ki:

أَذِيبُوا طَعَامَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ فَتَقْسُو قُلُوبَكُمْ

Ezîbû taâmeküm. Yemeklerinizi eritiniz.
Yediklerinizi eritiniz.

Bi-zikrillâhi ve's-salâti. Allah'ın zikriyle ve
namazla.

Fe-teksüve kulûbüküm. Öyle
yapmazsanız, aksi takdirde kalbiniz,
gönülleriniz katılaşıır. İçinizi kasvet basar
demek. Bu hadîs-i şerîf daha önceki haftada
geçmiş olan 4-5 hadîs-i şerîfi'de
hatırlayacaksınız. Zikrullah'ın Peygamber
Efendimiz'in hadîs-i şerîflerindeki tavsiye
edilmiş olmasının numunelerinden birisidir.
Görüyorsunuz Peygamber *sallallahu aleyhi ve
sellem* Hazretleri muhtelif vesilelerle,
muhtelif kimselere, muhtelif tariflerde Allahu
Teâlâ Hazretlerini zikretmeyi emretmişler.

Neden?

Çünkü Peygamber Efendimiz Kur'an'ı tebliğ ediyor, Allah'ın emirlerine tebliğ ediyor. Kur'an-ı Kerîm'de de 80 kadar yerde zikrullah geçiyor. Hem Kur'an-ı Kerîm'de hem hadîs-i şerîf'te zikir var. Onun için her müslüman'ın bu zikir vazifesinide yapması lazım. Burada zikrin zamanıyla ilgili çok sıhhate uygun bir tavsiye karşımızda. Yediğiniz yemekleri zikrullahla ve namazla eritiniz buyuruyor. Demek ki insan yemek yedikten sonra hemen yatmayacak, bir müddet yemeğin üzerinden zaman geçecek. Tam doktorların arayıp da bulamadığı bir tavsiyede bu. Ama 1400 yıl önce Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* tavsiye etmiş, İmâm Gazzâlî'nin burada kaydını almış, şerh de hocamız.

Diyor ki:

قَالَ الْغَزَالِيُّ: وَفِيهِ أَنْ يَسْتَحِبَّ أَلَّا يَنَامَ عَلَى الشَّبَعِ،
وَيَجْمَعَ بَيْنَ غَفْلَتَيْنِ

"Kâle'l-Gazzâlliyü: Ve fîhi en yestehibbe ellâ yenâme ale's-şibe'i ve yecmaa beyne ğafleteyni"

Böyle karnı doluyken uyumamanın müstehap olduğuna delil vardır burada. İki tane gaflet bir araya gelir. Bir tanesi bile

çokken, gafletlerin bir tanesi bile insana yetip artarken ceza, feda olarak, sıkıntı olarak ikisi bir araya gelir. Üst üste katlanır, peş peşe takılmış olur. Birisi uyku gafleti. Yatıyorsun, uyuyorsun. O güzel vakitler geçiyor, namaz vakitleri geçiyor, efendim ibadetler edilmiyor. Gaflet. Uyku bir çeşit gaflet. Bir de yemek, o da bir gaflettir. Çünkü insanın karnı doydu mu, gönlü çalışmaz. Karnı doydu mu, gözüne uyku basar, başkasını düşünmesi azalır. Karnı doyunca zevklere, şehvetlere doğru meyli artar. Karnı doydu mu denizde eğlence aramaya başlar. Böyle iki tanesini bir araya getirme. Demiş buyuruyor İmâm-ı Gazzâlî Hazretleri.

Kalbiniz, gönlünüz katılaşıp, kasvet bağlar diyor. Hakikaten de öyledir. Siz de Ramazan'da şimdi umumiyetle işte akşam otluyoruz, kendimizi kontrol edebilirsek çok iyi ama gündüzün susuzluğundan yandığımız için bardak üstüne bardak su içiyoruz. Yemek üstüne yemek, karnımız doyuyor. Bereket versin ki arkasından teravih namazı gibi mübarek bir sünnet yetişiyor. Eğer teravih namazı olmasaydı insanlar Ramazanlarda hasta olurlardı. Çünkü kontrol edemezlerdi iftarda

kendilerini. Çok yerlerdi. Çok yedikten sonra da öğünmezdi. Ve geceleyin yattıkları zaman hastalık olurdu yani hepsinde. Fakat bu teravih namazı bak 20 rekât.

Her şey ne kadar hikmetli. 20 rekât kılıyoruz, kılıyoruz, kılıyoruz, teravihi kıldıktan sonra bir hafiflik oluyor. Yani o akşamın aşırı içtiği ile yenilmiş yemeklerin hepsi eriyor. Aslında o kadar yememek lazım. Ne iftarda ne sahurda o kadar yememeli. İmâm Gazzâlî Hazretleri, oruç insan açlığı tatsın da, onun faydalarından faydalansın diye emrolunmuştur. Binâenaleyh biraz insan midesinin boşluğunu hissetmeli der kitaplarda.

Onun için evet sahur yemeği yiyeceğiz, sünnettir, az yiyelim. İftar edeceğiz. İftarını çarçabuk yapmak o da şeydir, emredilmiştir fakat hafif yemeye çalışacağız. Yani biraz şu gıdalar azalacak bu ayda. Ramazan demek ki bu hadîs-i şerîfin bir tatbikatı oluyor. Ramazan kılmakla yediğimiz taam erimiş oluyor. Bir de zikrullahla. Hakikaten insan zikre oturdu mu, ne kadar zikredecekse, ondan sonra elhamdülillah biraz hazm olmuş olur. İşte böyle yaparsanız o yemeğin insana vermiş olduğu bir kasvet var ya, midenin doluluğundan hasıl

olmuş olan kasvet, o zikrullahın nuruyla izale oluyor. Zikrullahın nuruyla o yemeğin insana vermiş olduğu tabii kasvet izale oluyor.

b. Ölen Kişinin İbadet Borçları

أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ عَنْهَا؟
قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى

E-raeyte lev kâne ümmike deynün e künte kâdiyehû anhâ? Kâle: Neam. Kâle: Fe deynü'llâhi ehakku en yükdâ.

Bu hadîs-i şerîf de, ibadetlerden borcu olarak ölen insanların durumu hakkında bir hadîs-i şerîftir. Tirmizî'de, Müslim'de vardır. Efendim, İbn Abbas *radiyallahu anh* rivayet etmiş. Sebeb-i rürûdu hadîs-i şerîf şudur ki:

إِنَّ أُمَّيْ مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ شَهْرٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا
رَسُولَ اللَّهِ

"Enne racülen kâle: Yâ Resûlallah, inne ümmî mâted ve aleyhâ savmû şehrin."

Benim anacığım vefat etti, üzerinde bir aylık oruç borcu varken, borcunu ödeyemedi de, o oruç borcuyla vefat etti diye Resûlullah'a sormuş bir zat. Bir kişi, böyle sorunca Peygamber Efendimiz'in cevabı şöyle.

E-raeyte lev kâne ümmike deynün e künte kâdiyehû anhâ?

Şöyle bir düşün.

Ne kanaate varırsın sonunda?

Ananın borcu olsaydı, anam ahirette borçlu azaba giriftar olmasın diye sen onun borcunu ödeyiverir miydin vefat ettikten sonra?

Kâle: Neam. Evet, öderdim Yâ Resûlallah! Tabi anamın birisine bir maddi para borcu olsaydı, onu ödeyiverirdim borçlu kalmasın diye.

Fe deynüllâhi ehakku en yükdâ. O halde Allah'ın borcu ödenmeye daha layıktır. Onu da öde. Bu hadîs-i şerîften ve biraz sonra gelecek bir başka hadîs-i şerîf daha var. Onlardan anlıyoruz ki, ibadetlerden olan borçların, oruç olsun, kefareti olsun, hac olsun, onların ödenmesi lazım. Ödenmesi caiz. Yani vefat etmiş, vefat etmiş kimse. Kendisi yapmadı, eyvah yandı, bitti değil. Sen ödeyiverirsen ona faydası olacağına delil bu.

Bir çeşit müjde. Bir çeşit müjde. Çünkü onları kurtarmaya evlatların ve yakınların bir imkanı geçmiş oluyor eline. Eline bir imkan geçmiş oluyor. Ramazan orucunu tutmamıştı,

orada hesaba çekilecekti. Efendim, onun şeyini yapıyorsun. Efendim, kaza ediveriyorsun onun namına. Hac etmemiştii, sen yapıveriyorsun. Tabi hiç şüphe yok, hiç tereddüt etmeyin ki, bir insanın kendi sağılığında, aklı başındayken, şuurluyken o ibadetlerin yapılivermesi, tarafından yapılivermesi çok daha üstün. Hiç kimse ibadetinden bir kusur, bir eksik bırakmamaya çalışmalı. Kendisi yapmaya çalışmalı, arkasına bırakmamalı. Hayatındayken, aklı başındayken hayrını, hasenatını, ibadetini, taatini yapmalı.

Bazı kimseler mallarını saklarlar, saklarlar, saklarlar, ölüm döşegine yakalandığı zaman, artık kalkmak istese kalkamayacak, aklı kesti bu dünyadan gidiyor, malımın şurasını şuraya verin, burasını buraya verin, şununla cami yapın, bununla... Olmaz. Bu doğru değil. Yani ta en son vakte kalmış, başkasına söylüyorsun, mirasçı ya yapar ya yapmaz. Yapmasa da hakkı var. Üçte birini yapabilir de, üçte birinden sonra yapmasa da ona bir şey olmaz.

Onun için sen yapacaksan hayr-u hasenatını aklın başındayken kendin güzel güzel yap. Ahirete sevaplarını gönder,

namazlarını kıl. Oruçlarını tut, kefaretlerini ver. Haccını eyle, zekâtını eda et. Arkaya bir borç bırakma. Ama buna rağmen şu oldu, bu oldu, bir sebep çıktı ortaya, efendim yapamadı gitti. Yapacaktı da bir mani çıktı, gene niyetlendi, bir mani daha çıktı, hadi vefat ediverdi.

Bir şeyi hiç unutmayın muhterem kardeşlerim, şeytan insanlığa kötülük yaptırmak ister. Kötülüğü yaptıramazsa hayrı yaptırmamak ister. O da sonunda başına bela olacak diye ibadet, taati, hayrı yaptırmamak ister. Gel içki iç der. Mesela içki içmem yok, haramdır filan dersen bu sefer namaz kılma der. Yani bir hayrı, zekât verme der. Ya aç kalırsın, açıp kalırsın, çoluk çocuğun var der. Korkutur.

"Yühavvifü evliyâehü."

Yakınlarını, dostlarını korkutur şeytan. Aman şöyle olursun, böyle kalırsın diye. Bir de onu da yaptıramazsa, yok ben namazı da kılacağım, ibadetlerimi de, vazifelerimi de yapacağım derse bir insan, bir oyunu da şeytanın tehirdir. Tehir ettirir hayrı. Hadi canım kılarsın tamam, aslansın, ağasın, paşasın, canım daha önünde üç saat vakit var,

öğle namazını elbet kıalarsın bir arada der, sen de doğru ya dersin, şimdi biraz şöyle şuraya uzanayım, orucun rehaveti de üzerime çöktü, daha üç saat var önümde, nasıl olsa bu öğle namazını öderim falan. Bir yatarsın, aaa bir uyanırsın, zıplarsın. Dur ben namazı kılmamıştım. Geçmiş ola, ikindi olalı bir saat geçti. Yattın kaldın.

Nasıl oldu?

Şeytan üçüncü oyunla oynadı. Şeytan üçüncü oyunla oynadı. Hayrı tehir etti, ondan sonra yaptırtmadı. Onun için ibadetleri de vaktinde yapmak iyidir. En hayırlı ibadet nedir? diye Peygamber Efendimiz'e sorulduğunda buyurmuş ki: Vaktinde eda edilmiş namaz. Namaz da öyledir. Zekât da öyledir. Efendim diğer ibadetler de öyledir. Ülemâ'nın çeşitli kanaatleri var. Tabi fıkıh kitaplarında. Haccı mesela kendisine farz olur olmaz hemen o senemi yapmalı, yoksa terahi içinde yani yavaş bir zaman içinde yapar mı, yapsa da olur mu diye ama hemen yapması iyi.

Ya ölüverirse?

İşte şunu da yapayım da, bunu da yapayım da, şöyle de böyle de derken ölüverirse, işte bak haccını yapamadan gitti ya.

Ne olacak şimdi?

İnsan ne kadar diz dövse telafi edemez ama bereket versin bu hadîs-i şerîfler var ki, demek ki onun namına yapılıverse olacak. Onun namına o ibadet borçları ödeneceğine bu hadîs-i şerîf delildir ki bir müjdedir. Siz de büyüklerinizden, babalarınızdan, analarınızdan, dedelerinizden böyle ibadetlerini bazı sebeplerle yapamamış kimseler olduğuna dair içinizde bilgi varsa, kanaat varsa onları ödeyiverin, onları şeyden kurtarın. Onları o sıkıntılardan kurtarın.

Demek ki yaşayan insanlar ölmüş büyüklerine, sevdiklerine böyle ibadetli taatlerle hayırlı olabiliyorlar.

c. Beş Vakit Namazın Hikmeti

أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ بَيْنَاءِ أَحَدِكُمْ نَهْرٌ يَجْرِي يَغْتَسِلُ
مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ مَا كَانَ يَبْقَى مِنْ دَرْنِهِ؟
قَالُوا: لَا شَيْءَ. قَالَ: فَإِنَّ الصَّلَاةَ تَذْهَبُ الذُّنُوبَ كَمَا
يُذْهَبُ الْمَاءُ الدَّرَنَ

*E-raeyte lev kâne bi-finâi ehadiküm
neherun yecrî yeğtesilü minhü külle yevmin
hamse merrâtin, mâ kâne yebkâ min deranihî?*

Kâlû: Lâ şey'e. Kâle: Fe-inne's-salâte tüzhibü'z-zünûbe, kemâ yüzhibü'l-mâû'd-derane.

Bu hadîs-i şerîf de namaz hakkında bir hadîs-i şerîftir ki, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân ve daha kaynaklarda zikredilmiş. Bazı kimselerin de belki ezberindedir, hatırındadır. Hatırda kalacak bir hadîs-i şerîftir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurmuş ki:

Eraeyte. Görmez misin, kanaatin nedir?

Bu hususta ne düşünürsün manasına bir Arapça tabirdir bu. *Eraeyte.* Aslında görmedin mi demek ama yani bu hususta kanaatin nedir?

Böyle değil mi bu iş?

Acaba filan gibi.

Lev kâne bi finâi ehadiküm neherun. Eğer sizin birinizin avlunuzda nehir olsa, avlumuzda nehir olsa, şırıl şırıl akıyor. Yecrî, akan bir nehir olsa, *yağtesilü minhü külle yevmin hamse merrâtin.* İçine, avlusunda ya kendisinin, günde beş defa girse, yıkansa, onun üzerinde kir kalır mı?

Mâ kâne yebkâ min derânihî?

Kirlerinden üzerinde ne kalır?

Böyle beş defa avlusundaki pırıl pırıl nehirden yıkanan, sudan yıkanan bir insanın üzerinde kirlerinden ne kalır?

diye sordu Peygamber Efendimiz.

Kâlu: Ashâb-ı kirâm buyurdular ki:

Lâ şey'e. Hiçbir şey kalmaz günde beş defa yıkanınca, ne ter kalır, ne toz kalır, ne kir kalır. *Kâle:*

Fe inne's-salâte. Biliniz ki, muhakkak ki, namaz, *tüzhibü'z-zünûbe*, günahları giderir.

Kemâ yüzhibü'l-mâü'd-derane. Suyun kirleri giderdiği, tozları, pasları giderdiği gibi. Bu hatırdaki kalabilecek bir şeydir. İnsan nehri unutmaz, böyle yıkanmayı unutmaz, yıkanmanın kirleri gidereceğini unutmaz.

Onun için namazın buna benzediği hatırdaki kalabilir insanın. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz muallimlerin muallimiydi. Çok güzel öğretirdi. Çok güzel öğretirdi. Fırsatı çok güzel değerlendirip insanın zihnine dini malumatı çok güzel yerleştirir. Eline bir fırsat hemen geçti mi, ona göre bir soru sorar, ashâb-ı kirâmın dikkatini bir noktaya toplar, ondan sonra o dini hakikati ifade ederdi. Burada da öyle. Şimdi Arabistan'ı düşünün. Bak burada hafif bir sıcaklık var, Arabistan'da kaynar.

Yumurta kaynar yani, kuma koysan yumurta pişer. O kadar sıcak olur. Şimdi o kadar sıcak bir ülkeyi düşünün. İnsanın suyu ne kadar sevdiğini düşünün. Ne kadar su ister canı. Hele benim bile şimdi bu hadîsi okurken içim açılıyor, keyfim geliyor.

Bir insanın bahçeli bir evi olsa, avlulu bir evi olsa, apartman dairesi değil de geniş avlusu olan bir evi olsa ne kadar hoşuna gider?

Bir de oradan su aksa, şırıl şırıl. Kendisine mahsus bir su yani, başkası yok.

Ne kadar hoşuna gider?

Arabistan'da düşünün o sıcakta öyle birisinin evinde. E tabi o terleyen insan onun içine girer girer yıkanır sıcakta. Fırsatı buldu mu girer yıkanır. Fırsatı buldu mu girer yıkanır. Bak işte bu hiç hatırdan çıkmaz. Çünkü herkesin candan temenni ettiği bir şeydir. Bunu söylüyor da Efendimiz, arkasından diyor ki:

Bak namaz da böyledir, Namaz da böyledir. Namaz da günde beş defa insanın günahlarını yıkar. Yıkayıp, yuyup, temizler. Üzerinde günah bırakmaz. Allahu Teâlâ Hazretlerine hamd ü senalar olsun. Çok şükür. Bizim müslüman eden Allah'a hamd ü senalar

olsun. Bu İslam nimeti kadar büyük nimet olmaz. Avrupalı birisi müslüman olmuş. Adını şu anda söyleyemeyeceğim. Kitabında okudum.

Neden müslüman oldun diyor?

Soruyor birisi. Cevabında diyor ki: Ben Uzak doğu ülkelerine gittim. Uzak doğu dediğin işte şu Vietnam, Tayland, Hindistan, Çin'i, Singapur, Bangladeş falan o taraflar yani oralara gittim. Oradaki budistlerin, brahmanların, başka din mensuplarının ibadetlerini seyrettim. Tapınaklarına gittim. Hiçbir şey yok. İbadetlerinde yani bir şey yok. Bir yere toplanıyorlar. Aynı kelimeyi vır vır vır tekrar başka bir şey yok. Yani ibadetlerinde bir şey yok. Bir hikmet yok. Ama müslümanların hangi ibadetine baktıysam bir hikmet gördüm diyor.

Şu bizim namaz ibadeti, bu bizim namaz ibadetimizi günde beş defa bir kere toplantıya davet ediyor. Toplanıyoruz. Bak bu kadar insanı sen davetiye bastırman lazımdı. Bu kadar insanı öğle namazında efendim Özelif Camii'nde buyurun efendim diye davetiye bastırarak ancak şey yapabiliydik. Ama Allahu Teâlâ Hazretleri koymuş ahkâm-ı şerîfimiz,

müezzin ezanı okuyor, herkes toplanıyor. Daha çok toplanması lazım. Burada etrafta bir sürü apartman var. Bu camilerin az gelmesi lazım. Bu avlunun namaz vaktinde dolması lazım. Herkes Allah'ın kulu, vazifesi yapması lazım ama kıymetini bilmiyorlar. İşte böyle günde beş vakit toplantıya bizi çağırıyor. Biz de birbirimizin derdiyle dertleniyoruz.

Sen ne oldun ya?

Üç gündür görünmedim. Benzini biraz sarı görüyorum.

Efendim bir sıkıntın mı var?

Hasta mısın?

Herkes birbirinin halini hatırını soracak. Müslümanların muhabbeti çok olacak ve işleri yürüyecek. Bu faydası vardır. Bir kişinin yaptığı ibadet kabul olur veya olmaz amma bu cemaatin içinden birisi, ağzı dualı makbul bir kimse ise, onun hürmetine bütün cemaatin namazı kabul olur. O faydası vardır. Yalnız evde kıldığın ya kabul olur ya kabul olmaz ama cemaatte sevabı var, kabul olur garantisi çok. Sonra cemaatle namaz kılındı mı 27 kat daha sevaptır.

Evde kıldın mı bir sefer?

Üşendin, merdivenlerden inmek zor geldi. Veyahut davranamadın, biraz tembellendin, camiye gelededin. 26 sevap gitti. Bir sevap alabilirsin evde kıldığın zaman. İşte onun yanı sıra bir de bu 5 vakit namaz arasında yapılan günahlara kefarettir. Şimdi bir sabahla arada ne kusurlar, kabahatler olduysa Allah affetsin, ona kefarete oluyor öğle namazı. İkinci kıldığınız zaman da öğle ile ikindi arasındaki günahlara kefarete oluyor.

Başka hadîs-i şerîfler var. İki namaz aralarındaki günahlara kefarettir. İki umre aralarındaki günahlara kefarettir. Yani affına sebep olur. Efendim iki hac aradaki günahlara kefarettir. Yani insan bir hac etmiş, bir daha hac ettiği zaman aradaki günahlara kefarettir. Ramazan, evvelki Ramazan'la aradaki günahlara kefarettir. Böylece insan çeşitli şekillerde yapmış olduğu hatalar çoktur da insanoğlunun. Böyle Allahu Teâlâ Hazretlerine ibadet ettikçe onlar bağışlanıyor. Yoksa insanın defterinin temize çıkıp da hesaptan geçmesi mümkün olmaz. Böyle ibadetlerle temizleniyor insanda, ondan sonra Allahu Teâlâ Hazretleri onu affediyor, mağfiret ediyor. Cennetini, cemalini nasip ediyor. Bu namazın kadri

kıymetini bilin. Namaz çok kıymetli bir ibadettir. Bu namaz, Allah'ın, marifetullah'ın, muhabbetullah'ın insanın gönlüne yerleşmesi vesilesidir. Allah'ı unutmama vesilesidir. Günde beş defa insanın ikazıdır, günahlardan silinmesidir.

Onu gösteriyor bu hadîs-i şerîf.

d. Sadık Kul Olmak

أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ عَبْدَانِ أَحَدُهُمَا يَخُونُكَ
وَيَكْذِبُكَ وَالْآخَرُ يَصْدُقُكَ وَلَا يَخُونُكَ أَيُّهُمَا أَحَبُّ
إِلَيْكَ؟ فَكَذَلِكَ أَنْتُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ

*Eraeyte lev kâne leke abdâni ehadühümâ
yehûnüke ve yekzibüke ve'l-âharu yesdükuke
ve lâ yehûnüke, eyyühümâ ehabbü ileyhi? Fe-
kezâlike entüm inde rabbiküm.*

Bu hadîs-i şerîfi de Ahmed b. Hanbel, Taberânî, İbn Hibbân vs. kaynaklar zikretmiş. Yine Peygamber Efendimiz soruyor muhatabına.

Eraeyte?

Ne dersin acaba?

Kanaatin nedir bu hususta?

Ne görüyorsun?

Görüşün nedir bu hususta?

Lev kâne leke abdâni. Senin bir kölen olsa, sana ait iki kölen olsa, *ehadühümâ*, onlardan bir tanesi, *yehûnüke*, sana hıyanet etse ve *yekzibüke*, yalan söylese. Sözü söylüyorsun dinlemiyor, efendim senin gıyabında kaytarıyor, bir sürü şey yani ve yalan söylüyor.

Ve'l-âharu, ötekisi de yesdükuke. Veyahut sülasi olarak, sana doğru sözlü, sadıkane, doğru sözlü, doğru özlü olarak hizmet ediyor.

Ve lâ yehûnüke. Sana hıyanet etmiyor.

Hangisi de sana daha sevimlidir?

Hangisini daha çok seversin bu iki köleden?

Birisi yalancı, dolancı, kaytarıcı, ötekisi doğru sözlü, doğru özlü, hizmeti güzel yapan, has, hâlis, sana hakikaten bağlı iki köle. Hangisini daha çok seversin?

İki hizmetçi, iki işçi, iki memurun. Hangisini daha çok seversin?

İşte. *Fe kezâlike entüm inde rabbiküm.* Rabbinizin huzurunda, Rabbinize karşı siz de bu durumdasınız.

Allah kimi sever?

Yalan söyleyen, hıyanet eden, hizmet etmeyen, kaytaran insanı mı daha çok sever?

Yoksa emrine itaat eden, hâlisane kendisine kulluk eden mi?

Elbette kendisine halisane bağlı olanı sever. Ona göre davranır. İşte burada da Peygamber Efendimiz kulluğun nasıl olması gerektiğini böyle güzel bir tarzda anlatmış. Herkesin anlayacağı bir tarzda. Zaten soru sormak dikkati çekmek içindir. Soru sordun mu, uyuyan insan uyanır. Ha soru sordu diye dikkati toplanır, gayri ihtiyari dikkati dağılmış insanın bile dikkati toplanır. Hem soru var, hem de insanoğlunun her zaman karşılaştığı bir hadîseden bahsediyor Peygamber Efendimiz. O hadîseden bahsedince adam anlıyor. Yani aklına göre konuşuyor karşısındakini. Bu bir kaidedir. Kellimun nase ala kaderi ukulihim. İnsanlara akılları nispetinde, akılları ölçüsünde konuşun. Anlayabilecekleri tarzda konuşun. Anlamayacakları felsefi, uzun, derin izahlar, manalı, lastikli sözler karşısındaki ters anlar, yanlış iş yapar. Açık, seçik böyle anlatacak. Hele din âlimi çok açık anlatmalı. Mesela fetva isterler gidip müftüden. Müftü fetva verecek, onun bile usulü vardır. Şöyle yaparsan şöyle olur, böyle yaparsan böyle olur, şu şartla şudur, bu şartla, yok öyle değil. Fetvada,

fetvayı tanzim eder yazar, şu durum olduğuna göre bunun cevabı nedir?

Cevap verip müsab olasınız der. O da el cevap, bunun cevabı şudur ki, olur veya olmaz. Caizdir veya değildir. Tek kelime. Hiç tereddüde meydan vermeyecek şekilde. Çünkü dini şeyleri karıştıır. Bu insanın onların anlayışları farklıdır. Sen bir şey söylersin karşıdaki başka türlü şey anlar. Peygamber Efendimiz çok güzel anlatmış. Ümmetine böyle çok güzel hatırdı kalacak tarzda anlatmış. Bir keresinde bir köle esir grubu getirildi Peygamber Efendimiz'e. O gruptan bir kadın, kafile durduğu zaman, koştu öteki gruptan bir çocuğu bağrına bastı, böyle kucakladı. Yavrusuymuş demek ki ayrı düşmüşler. Yavrusunun bağrına bastı. Peygamber Efendimiz ve ashabı da bakıyorlar. Bu kadın niye oraya koştu diye baktılar. Niye bu çocuğu kucakladı diye baktılar. Tabi gözleri yaşartıcı bir sahne.

Hemen Peygamber Efendimiz ne dedi biliyor musunuz?

Ey ashâbım dedi. Bu kadın, bu yavrusunu ateşe atar mı?

Atmaz Yâ Resûlallah! Bak nasıl seviyor, nasıl bağına basmış, sımsıkı sarılıyor bir daha ayrılmayayım diye. Nasıl sımsıkı sarılmış yavrusunu öpüp kokluyor. Hiç ateşe atar mı? Ha atmaz değil mi?

Allahu Teâlâ Hazretleri de kullarına, bu kadının evladına olan şefkatinden daha şefkatlidir. Allah da atmaz kullarını cehenneme ama kullar inadına gidiyorlar. İnadına cehenneme gidiyor. Âsî oluyorlar, gadrediyorlar, zulmediyorlar, öldürüyorlar, kesiyorlar, binlerce insanın zararına yol açıyorlar, kendileri.

وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ

Velâkinne'n-nâse enfüsehüm yazlimûn.
(Yûnus Suresi 44. Ayet)

Allah kullara zulmetmiyor, kullar kendi kendilerine zulmediyor. Kendilerine ediyorlar. Kişinin kendisine ettiğini cümle cihan halkı toplaşa edemez demiş büyüklerimiz.

Onun için mademki doğru sözlü, doğru özlü işçimizi daha çok severiz, biz de Allah'ın kulluğumuzu doğru sözlü, doğru özlü yapalım. Has, hâlis olalım. Öyle aldatmaca yok,

kaytarmaca yok. Kulluğu bu esasa göre yapalım.

e. Başkası Yerine Hac Yapmak

أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ فَقَضَيْتَهُ عَنْهُ قَبْلَ
مِنْكَ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَاللَّهُ أَرْحَمُ حُجَّ عَنْ أَبِيكَ

Eraeyte lev kâne alâ ebîke deynün, fe-kadaytehû anhü kubile minke? Kâle: Neam. Kâle: Fe'llâhü erhamü hücce an ebîke.

Bu da hani demin söylemiştim, birisinin anacağızı vefat etmiş, bir aylık orucu tutmadan Ramazan borcu varmış, üstünde de yerine tutuver, ödeyiver veya kefaretin ver diye Peygamber Efendimiz söylemiş, kabul olur demiş ya, bu da hac hakkında. Birisi geldi Peygamber Efendimiz'e, dedi ki, bu sefer bir kadın gelmiş Buhârî'den zikredildiğine göre.

"Kâleti'mraetün. "

Bir kadın dedi ki:

إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي
شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ
أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟

"İnne faridatallâhi alâ ibâdihi fi'l-hacci edreket ebî şeyhan kebîran lâ yestetî'u en yesbüte ale'r-râhileti efehüccü anhü?"

Allah'ın kulları üzerine olan farzlarından birisi olan hac farzını,
"Edraket".

Yani ben bunu gördüm, farz kılınmış bu hac. Fakat benim babam çok yaşlı bir ihtiyar. Bineğin üstüne binmeye de gücü yok. Yani hani binerek, yürüyerek gidemez de çölde, devenin üstüne binip gidecek ama üzerine oturma takati yok.

Benim onun yerine haccetmem, onun borcunu kaza eder mi?

Ben yapmıştım daha önce, haccetmiştim. Onun yerine ben haccediversem olur mu diye sordu kadın. Bunun üzerine bu hadîs-i şerîfi buyurmuş Peygamber Efendimiz:

E raeyte lev kâne alâ ebîke deynün diye okuyacağız artık mühennes sigası ile bunu. Eğer senin babanın üzerinde bir borcu olsaydı *ve kadaytihi*, sen onu ödemiş olsaydın, *anhü kubile minke?*

Senden kabul olur muydu borcunu ödediğin zaman?

Elbet kabul olurdu. Babamın sana 50 dinar borcu varmış filanca efendi, al 50 dinar desen adam kabul etmez mi?

Ederdi, tamam.

Kâle neam, evet dedi. Ama müzekker sigasıyla.

Kâle: Fellâhü erham. Allah daha merhametlidir.

Hucce an ebîke. Babanın namına sen haccediver, Allah kabul eder dedi. Bu hadîs-i şerîfte deminki manayı takviye ediyor.

Demek ki orada ölmüş bir insan yerine, geride kalanı o borcu ödese olur mu dedi?

Olur dedi Peygamber Efendimiz. Burada da yapamayacak bir insan yerine?

Hasta, üstüne binemiyor, devenin üstüne binemiyor. Onun yerine yapsa olur mu?

Olur. Her ikisi de olabiliyor demek.

f. Gıybet ve Dedikodunun Günahı

أَرَبَى الرَّبَّاسِطَالَةُ الْمَرْءِ فِي عَرْضِ أَخِيهِ
الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ

Erbe'r-ribâ istitâletü'l-mer'i fî irdi ehîhi'l-müslimi bi-ğayri hakkın.

Bu da bir müslüman'ın arkasından onun şerefini ayaklar altına alıcı, ileri geri konuşmak hakkında bir hadîs-i şerîftir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Buhârî'nin tarihinde rivayet ettiğine göre, Hz. Âişe validemizden ve Ebû Hüreyre radiyallahu anh'ten rivayet edildiğine göre, daha başka kaynaklarda da var. Sahîh bir hadîs-i şerîf buyurmuş ki:

Erbe'r-ribâ.

Ribâ'nın en fenası, faizin en kötüsü nedir?

İstitâletü'l-mer'i fî irdi ehîhi'l-müslimi bi ğayri hakkın. Kişinin, müslüman kardeşinin ırzına dil uzatmasıdır haksız yerin. Neden *erbe'r-ribâ* dedi.

Ribâ'nın faizin en kötüsü?

Çünkü ribâ çok büyük bir günah. Çok büyük bir günah. Yani onu zikrederek söylediği için bunun ne kadar mühim olduğu anlaşıyor. Yani ribâ'dan, faizden kaçınıyoruz. Aman faiz haramdır diye. Bankayla iş yapmak zorundaysa bile aman diyor, bana faizini verme diyor. Veyahut faizinden korkuyor, ne yapacağını o gelip müftülere sorup duruyor filan. Faiz haram diye. Ondan kaçınıyorsun da, faizlerin

faizi, en fenası, en kötüsü yani onlar kadar daha büyük kötü olan bir şey nedir?

Müslüman kardeşinin haysiyetine, ırzına, şerefine dil uzatmaktır, haksız yere. Tabi bu dil uzatmak ırzına şerefine, ırz deyince illa biz onun namusunu anlarız. Bu geniş bir tabirdir. Yani o müslüman kardeşini hor hakim görüyorsan, efendim ona tepeden bakıyorsan, onun arkasından gıybet dedikodu yapıp da onun aleyhinde konuşuyorsan, bunların hepsi onun haysiyetine dokunucu şeylerdir. Yani illa o namussuzdur demek. Namusunu satıyor vs. demek manasına değil yani. Arapçada ırv kelimesi haysiyet manasındadır, daha geniş bir tabirdir. Buradan anlaşılır ki, Müslüman kardeşinin aleyhinde ona hor, hakir görücü, ona tepeden bakıcı bir tarza bir insan konuşamaz, konuşmamalı. Konuşursa bu faizlerin faizini yemiş kadar büyük bir günah olur. İşte millet bunu bilmiyor. Millet faizin haram olduğunu biliyor. İçkinin de haram olduğunu biliyor. Tamam, hırsızlık haram, biliyor. Adam öldürmek haram, yasak, büyük günah, biliyor. Amma hele bir dolaş bakalım şu Ramazan gününde meclisleri. Her meclis, her mecliste onun bunun adı söylenir, çekiştirilir,

günah edilir. İrzına, haysiyetine, namusuna tecavüz olur, haksızlıklar yapılır durur. Dilimizi tutamıyoruz yani, başkasının dedikodusunu, gıybetini yapmaktan kendimizi alamıyoruz.

Neden?

Bunun böyle faiz kadar, hırsızlık kadar, adam öldürmek kadar büyük bir suç olduğunu bilemiyoruz. Ama işte o bilinsin diye Peygamber Efendimiz *erbe'r-ribâ* diyor, ribânın en fenası diye bildiriyor. Onun için aleyhte konuşmayacağız, birbirimizin aleyhinde konuşmayacağız. Ramazan gelmiş, efendim, mübarek Ramazan gününde hiç başka bir işi yokmuş gibi müslüman kardeşinin aleyhinde yazıyor, çiziyor, konuşuyor, haksız yere. Yanlış, anlamamış, ters.

Ne biçim müslüman?

İşte bu manevi günahlara da dikkat etmezse insan iyi müslüman olamaz. Maddi günahlara dikkat ediyor, maddi pisliklere dikkat ediyor, aman üstüme çamur sıçramasın, aman beyaz elbisemin şurası yağ lekesi oldu, utanırım. Böyle çıkmaya halkın huzuruna. Bunlara dikkat ediyor da manevi kusurlara dikkat etmiyor. İşte bu manevi kusurların tedavisi tasavvuftadır. Bunları işte ahlâk ve

tasavvuf ilmi insana öğretir. Onun için tasavvufun da karşısına dikilip de illa onun aleyhine çalışma. Tasavvuf İslâmi ilimdir, İslâm ilmidir, İslâm'ın özüdür, kalbe ait şeydir. İşte burada görülüyor.

g. Haysiyete Sövmek ve Hicvin Günahı

أَرَبَى الرَّبَا شَتْمُ الْأَعْرَاضِ وَأَشَدُّ الشَّتْمِ الْهَجَاءُ
وَالرَّأْيَةُ أَحَدُ الشَّاتِمِينَ

Erbe'r-ribâ şetmü'l-e'râdi, ve eşeddü's-şetmi'l-hicâü, ve'r-râviyetü ehadü's-şâtımeyni.

Bu hadîs-i şerîf de bir önceki hadîs-i şerîfe benzeyen bir hadîs-i şerîftir, mana itibariyle yine böyle birisinin aleyhine konuşmaktır. Yine aynı kelime ile başlamış. *Erbe'r-ribâ*, ribâ'nın en fenası, en kötüsü, en büyük günahlı olanı nedir?

Şetmü'l-e'râdi. Haysiyetlere, ırzlara, namuslara sövmektir. Şet etmek, sövmek demek. Birisinin aleyhinde ağzını açıyor, gözünü yumuyor, namussuzdur, alçaktır, şudur, budur filan bir sürü söz söylüyor. Anası şöyledir, babası böyledir. Bu faizlerin en fenasıdır. Yani en fena faizden daha günahlı bir

şeydir yani. Çok günahlıdır. Onun için kimsenin ırzına, haysiyetine küfretmemek, şetmetmemek, dil uzatmamak lazım.

Ve eşeddü's-şetmi'l-hicâü.

Bu sövmelerin en şiddetlisi de nedir?

Hicvetmektir. Malum şimdi biraz galiba azaldı. Kanunlar, yazılı şeyleri cezalandırdığı için pek yapılmıyor. Eskiden bir adama birisi kızdı mı eline kalemi alırdı hiciv yazardı ona. Hiciv. Hicviye. Yani aleyhinde, batırır çıkartır artık onu şiir tarzında, onun aleyhinde köpek mi demez, başka şey mi demez, onun yani nasıl şey yapacaksa, bilirsiniz eski divan kitaplarından, edebiyat kitaplarından hiciv bahsini, hicviye bahsini bilirsiniz. İşte bu en büyük şeylerden birisidir diyor Peygamber Efendimiz. En büyük sövmelerden birisidir. Araplarda da çok âdetti. Birisi ötekisine kızdı mı, bir şiir yazdı mı aleyhinde mahvolurdu o adam. Şiir çok tesirliydi. Yani bugünün basınla işlenmiş suçu gibidir. Bugün de hakikaten bir insan karşısındakine bir hakaret etse bir cezası vardır. Bu hakareti yazıyla yapsa cezası kat kat fazladır. Neşir yoluyla yaptığı zaman ceza fazlalaşır.

Neden?

Çok insan dinleyecek. İdgâh edilmiş oluyor şey. Ötekisi sözde kalıyor, bir ikisi yazıda olduğundan cezası büyük oluyor. Haklı olarak, çok haklı olarak tabi hemen aklımız yatıyor bu şeye. Peygamber Efendimiz buyurmuş ki: en şiddetli sövme de hicivdir. Şiirle. Bunun arkasından bir şey daha söylüyor.

Ve'r-râviyetü ehadü's-şâtimeyni. Rivayet etmek de sövenlerden bir tanesidir. Efendim ben sövmedim, ötekisi hicvetti ben sadece onu naklediyorum. Sövenlerden birisi de sen oldun. Nakil de etmeyeceksin. Nasıl içkinin içilmesi haram olduğu gibi nakil edilmesi de haramdır. Şimdi bir insan, sakallı, oruçlu bir insan, efendim bakkala içki gelmiş. Hamallık yapıyor. Olur ya yani insanın parası az, olabilir. O içki kasasını o kamyondan, o bakkala indirebilir mi?

İndiremez. Dinimize göre indiremez. Çünkü içkiyi içmek haram. Bu adam ben oruçluyum diyor, içki içmiyorum diyor ama indiriveriyor. İçkinin içilmesi haram olduğu gibi nakledilmesi de haramdır, taşınması da haramdır. Efendim ben içmiyorum ama sunuveriyorum, sunması da haramdır. Efendim ben sunmuyorum da kurnazım, hizmetçime emrediyorum, bu kadehi buna ikram ediver, bu

şîşeyi buna götürver. Emretmek de haramdır. Yani her şeyi dinimiz, bir şey kötüyse onun her tarafını tıkar. Hiç meydan bırakmaz, bir taraftan bir gedik bırakmaz.

Onun için sen sövmüyorsan ama sövmeyi naklediyorsun. Sen de aynı duruma düştün. Nakil etmek de yok. İçki gibi, o aklıma geliverdi yani. Demek ki birisinin aleyhindeki bir kötü sözü, bir filanca falancaya şöyle demiş, ben demiyorum, o demiş. Onu da söylemeyeceksin. Nakledemezsin yani. Nakletmek de sövmek gibidir diyor Peygamber Efendimiz. Ne kadar ince. Ne kadar ince. 20. yüzyılda neler öğreniyoruz 14 asır önceki Peygamber Efendimiz'den?

Gelsin de insanlık şey yapsın. Hangi âdâb-ı muaşerette bu kadar güzel kaideler var?

h. Münafıklığın Dört Alameti

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ
خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى
يَدْعَهَا: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا عَاهَدَ
غَدَرَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

Erba'un men künne fîhi kâne münâfıkan hâlisin. Burada herhalde bir iki defa tekrar olmuş bir hata var. Şöyle olsa gerek metin.

Erba'un mine'l-hisâli men künne fîhî kâne münâfıkan hâlisin. İlk defa yazmış. Ben de yazılışı okudum ama bir tanesi fazla galiba.

Ve men kânet fîhi hasletün minhünne kânet fîhi hasletün mine'n-nifâki hattâ yedeuhâ. Burada da bir karışıklık var. Neyse onun doğrusunu şöyle düzeltelim.

Erba'un mine'n- nifâki men hünne fîhî kâne münâfıkan hâlisin ve men kânet fîhî hasletun mine'l hisâli fîhî hasletun mine'n-nifâk. İzâ haddese kezebe, ve izâ veade ahlefe, ve izâ âhede ğadera, ve izâ hâsame fecera.

Dört sıfat vardır, dört hal vardır, dört huy vardır ki, bunlar münafıklık alametidir. Münafıklıktır bunlar, dört tane şey. Kimde bunların hepsi varsa o hâlis münafıktır. Katıksız münafıktır. Kimde bu sıfatlardan bir tanesi varsa, o zaman münafıklıktan bir sıfat var demektir. Yani birazı var demektir. Hepsi varsa hâlis, muhlis münafıktır. Hiç katıksız münafık demektir.

Neymiş bunlar?

Münafıklık nedir?

Münafıklık çok tehlikeli bir şeydir. Yani İslam'da münafıklık çok kötü bir şeydir. Bir büyük kalp hastalığıdır, iman hastalığıdır ki, insan Allah korusun o hastalığa tutulmuş olduğu zaman sonu cehennem olur.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

İnne'l-münâfikîne fî'd-derki'l-esfeli mine'n-nâri. (Nisâ Suresi 145. Ayet)

Ve cehennemde de en dibe, en aşağıya gidecekler münafıklar. Dıştan mümin gibi görünüyor, içi inanmamış. İkiyüzlü, kaypak, aldatmacacı bir adam. Münafıklık kötüdür. İşte şu dört sıfat münafıkların sıfatındandır. Hepsisi varsa o kimse hâlis münafıktır. Bir tanesi varsa münafıklıktan bir sıfat var demektir üzerinde buyurmuş Peygamber Efendimiz.

Neymiş o sıfatlar?

Ama bir de bir kapı bırakıyor, tıkamamış, kilitlememiş. *Hattâ yedeahâ.* Bırakıncaya kadar üzerinde münafıklıktan bir sıfat var demektir. Terk ederse kurtulur demektir. Yine bir müjde var. Yani üzerimizde böyle bir hal varsa, onu terk etmeye çalışalım. Terk

edinceye kadar münafıklıkta kalmış olacak insan.

Neymiş?

İzâ haddese kezebe. Konuştuğu zaman yalan konuşur. Yalan söyler. Sözümüzün doğru olmasına dikkat edeceğiz. Mümin her türlü hatayı işler amma yalan söylemez. Özü doğru, sözü doğrudur, kale gibidir. Kendi aleyhine bile olsa, anasının babasının aleyhine bile olsa, menfaati zarara bile uğrasa işin doğrusunu söyler. Gelmiş haramiler, küçük çocuk tahsile gidiyor, okuyacak da âlim olacak. Kervanı kesmişler yolunun. Herkesin parasını pulunu alıyorlar. Harami geliyor küçük çocuğa, tahsile giden, köyünden şehre giden çocuğa soruyor.

Senin üzerinde ne var?

Senin paran pulun var mı diye?

Var diyor. Nerede diyor? Hırkama annem dikti diyor, kırk tane altın diyor.

Sahi mi?

Sahi. Alıyor haramilerin reisine götürüyor. Efendim bu çocuk böyle diyor. Bakın hırkasına diyor. Açıyorlar, bakıyorlar. Hakikaten astarının arasına saklanmış, dikilmiş altınlar. Yani çocuk onları harcayacak da tahsiline

devam edecek. Dışından yokladığı zaman görülecek bir şey değil. Ceplerinde para yoktu.

Neden?

Söyledi yani. Paran var mı deyince var diyor. Hırkama annem dikti diyor. Yalan söylemiyor. Bu yalan söylememesi haramilerin reisine öyle tesir etmiş ki ağlamış. Bu küçük çocuk demiş Allah'tan korktuğu için yalan söylemedi de, altınları elden gitse bile yine doğrudan ayrılmadı da, ben koca herif oldum, şu yaşa geldim, şu ömrü nasıl geçiriyorum falan diye bir pişmanlık duymuş, Allah kalbine bir yumuşaklık vermiş o halden. Çünkü salih insanların hali ötekilere tesir eder. Söylesen olmaz da, hal çok tesir eder. O çocuğun salihliği, hâlisliği tesir etmiş, haramilerin reisi orada tevbe ediyor. Aldığı malları hepsini geri veriyor, o çocuğa da altınları veriyor. Bak altınlar yine onun nasibi elden gitmedi. Doğruluk böyledir işte.

Ennecatü fi's-sıdkî. Kurtuluş doğruluktadır. Yalancılıkta bir şey yok. Yalandan biraz kurtulmuş gibi oluyorsun ama sonu kötü gelir. En iyisi doğru sözlü olmaktır.

İzâ haddese kezebe. Konuştuğu zaman yalan söylerse münafıktır o insan. Münafıklık

sıfatıdır o. *Ve izâ veade ehlefe*. Vaat ettiği zaman vaadini tutmaz, vaadinden döner. Sana şunu vereceğim, şöyle yaparsan. E yaptım ver. Vermeyeceğim. On milyon verirsen sana şu şeyi satarım. Peki, al on milyon, satmayacağım. Yani vaat ediyor, vaadinden dönüyor. Bu da münafıklık alametidir. Böyle de yapmayacağız.

Vaad, el vaadü keddeyn. Vaad etmek borç gibidir. Ya vaad etme, dilini tut ya da vaad edersen yap. Sözünü tut o zaman da. Diline sahip ol diye. Ulu orta vaad etme. Vaad etmişsen de yap.

Ve izâ âhede ğadera. Muahede yaparsa, anlaşma yaparsa, mukavele yaparsa ğadreder. Şimdi bir kardeşimizin dükkânını sıkıntı içinde başkasına devretmişler, anlaşma yapmışlar ama sözlü anlaşma yapmışlar, yazılı yapmamışlar. Sen misin yazılı yapmayan, kanunlar karşısında mecburiyet yok.

Nelere uğramış o arkadaş?

İmzayı atmadığı için, usulü iyi bilemediği için, anlaşmayı resmi bir mukaveleye bağlamadığı için. Adam kirasını ödememiş, vergisini ödememiş, hepsi bunun üstüne gelmiş, yıkılmış. İşte münafık o ötekisi. Bu dünyada böyle yaptı, ahirette görecektir. Bu

dünyada aldattı. Çünkü kanuni bir şey yok. Beri tarafın kendisini kurtaracağı bir şey yok ama bir de ahiret var ya, bir de mahkeme-i kübra var ya, onu düşünmedi.

Ve izâ hâsame fecera. Dördüncü sıfatta nedir? Husumet ederse, düşmanlık yaparsa birisiyle hasım oldu, çekişmeye başladılar, filanca meselede ihtilafa düştüler, fecere, fâcirlik ediyor. Yani, fâcirlik etmek ne demek? Hak'tan yüz döndürüyor ve yalan söylüyor. Düşman ya, karşı tarafı yıpratmak ve düşürmek için ne yapmak lazım gelirse yapıyor, fısk-ı fücüre sapıyor. Hasım oldu ya, onun için yalan dolandan çekinmiyor, onu yapıyor. İşte bu da münafıklıktır. Hasım da olsan.

الْعَدْلُ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ

"el-adlû fi'r-ridâ ve'l-ğadab "

Kızdığın zaman da, hoşnut olduğun zaman da haktan ayılmayacaksın.

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوْا

Velâ yecrimenneküm şeneânü kavmin 'alâ ellâ te'dilû. (Mâide Suresi 8. Ayet)

Bir kavme olan kızgınlığınız, kininiz adaletsizlik yapmaya sizi sevk etmesin. Efendim çok kızıyorum, bulsam gırtlığına

basacağım, öldüreceğim. Ama adaletten ayrılamazsın. Öyle şey yok. Kızdığın zaman da adaletten ayrılmayacaksın. Yoksa zaten sevdiğin zaman adaletten ayrılmamak onu herkes yapar. Kızdığın zaman da ayrılmayacaksın. Böyle olursa bir insan münafık olur. Bunların hepsini yapıyorsa bir insan hâlis, katıksız münafıktır.

O halde katıksız münafıklığın görünüşü neymiş?

Konuştğu zaman yalan söylemiş. Vaat ettiği zaman tutmazmış vaadini. Anlaşma yaptığı zaman anlaşmasına uymazmış. Düşmanlık ettiği zaman da her türlü kötü vasıtayı kullanıp zarar vermeye uğraşmış. İlla zarar verecek ona. Evlenmişler, boşanmışlar. Şer'an boşanmış. Şimdi sen misin benim kızımı boşayan?

Damada kan kusturuyor. Envai çeşit haksızlık yapıyor.

Neden?

Niye benim kızımı mes'ud etmedi, şöyle yapmadı, böyle yapmadı filan. İyi ama yani o ayrı mesele senin bu yaptığında zulüm. Sen şimdi ona hasım oldun diye efendim her türlü haksızlığı devam ettiriyorsun. Sürünsün kerata.

Sürünsün ama ona şeriatın vermiş olduğu hakları sen ona vermiyorsun. Boşanmış, başkasıyla evlenmesi lazım. Efendim bilmem şöyle yapmaya hakkı var, böyle yapmaya hakkı var. Onları yaptırmıyorsun, güya intikam alıyorsun ama kendinde kendini yakıyorsun. Öyle şey yok. Yani şey yaptığı zaman insan, hasımlık yaptığı zaman, hasımlığı da müslüman belli bir ölçüde yapar. Her şeyi yapamaz. Gelelim sonuncu hadîsi şerîfe. Bugün okuyacağımız hadîslerin sonuncusuna. Bu da yine dört şeyden bahseden bir hadîs-i şerîftir. Erbaun dört tane sıfat vardır. Önce okuyalım.

i. Müminin Dört Özelliği

أَرْبَعٌ إِذَا كُنَّ فِيكَ فَمَا عَلَيْكَ مَا فَاتَكَ مِنَ الدُّنْيَا:
صِدْقُ الْحَدِيثِ وَحِفْظُ الْأَمَانَةِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ، وَعِفَّةٌ
مَطْعَمٌ

Erbeun izâ künnne fîke fe-mâ aleyke mâ fâteke mine'd-dünyâ: Sıdku'l-hadîsi, ve hıfzu'l-emâneti, ve husnü'l-hulûki, ve iffetü mat'amin.

Bu hadîs-i şerîfte İbn Abbas *radiyallahu anh'tan* rivayet edilmiştir. Abdullah b. Amr b. Âs'tan da rivayet edilmiştir.

Heysemî isnadı güzel demiş, Taberânî de hasen hadîs-i şerîf demiş. Bu hadîs-i şerîf'i de güzelce hatırlınıza tutun. Dört tane sıfat vardır ki, *izâ künne fîke*, bu dört sıfat sende varsa, bulunuyorsa, *fe mâ aleyke mâ fâteke mine'd-dünyâ*. Dünyalıktan elinde, elinden kaçırdığın şeylere telaş etme, üzülme. Yani sende epeyce kıymetli şeyler var. Dünyalıktan bir şeyler gitmiş olsa bile gam yeme. Madem bunlar var, sen çok iyi durumdasın demek. Yani dünyalık bakımından elinde para pulun olmasa, bazı fırsatların kaçmış filan bile olsa, madem bu sıfatlar sende var, sen iyisin, hadi halin iyidir demek yani.

Neymiş bakalım bu sıfatlar?

Sıdku'l-hadîs.. Birisi, sözün doğru oluşur. Doğru sözlü oluşun senin yani. Sıdk doğruluk demek, hadîste söz demek. *Sıdku'l-hadîs*, sözün doğru oluşu demek. Yani sen eğer doğru sözlüysen, çok güzel bir sıfat bu. Dobra dobrasın, dosdoğrusun. Öyle bir insansın.

Ve hıfzu'l-emâneh. Emaneti muhafaza ediyorsan, sana emanet edilmiş olan hususu, efendim, saklıyorsan, sana birisi bir şey vermişse emanete hıyanet etmiyorsan. Sonra sana Allah bir emanet vermiş.

Celle celâlühû.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا
الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

*Innâ ‘aradnâ’l-emânete ‘alâ’s-semâvâti
ve’l-erdi ve’l-cibâli fe-ebeyne en yehmilnehâ
ve eşfekne minhâ ve hamelehe’l-insânü innehû
kâne zalûmen cehûlâ.*(Ahzâb Suresi 72.
Ayet)

Bizim hepimizin üzerinde bir emanet var. Bir borç var. Biz Allah'a kulluk borcuyla mükellefiyetler ile mükellef tutulmuşuz. Bak, dağın, taşın bir mükellefi yok, onların hesabı yok. Amma bize Allah hem hürriyet vermiş, hem bir mes'uliyet yüklemiş, bir emanet vermiş, iyi kul olmakla vazifeliyiz biz. Emirleri, yasakları tutmakla vazifeliyiz. Bu da bir emanet. Bu emaneti diyor ayet-i kerime, biz dağlara, taşlara, göklere, yere, göğe ve dağlara arz ettik de, gök o kadar yüksek, yer o kadar sağlam, dağlar o kadar iri, bu emaneti yüklenmekten kaçındılar. Ya hakikaten ya mecaz olarak yani. Bu emanete tahammül edemedi onlar da, insan yüklendi bu emaneti

diyor. Allah'a kulluk borcun var senin, mes'uliyetin var. Bu emanet omuzunda. Ha bu emanete hıyanet etmiyorsan veyahut basit manada sana birisi emniyet etmişse, o emniyeti suistimal etmiyorsan, bir şey vermişse, yok vermedin arkadaş demiyorsan sonunda, tamam bu da güzel bir huy.

Ve husnü'l-hulüki. Ve güzel huyluluk, güzel huyluluk. Güzel huy çok geniş bir tabirdir Arapçada da. Umumi manasıyla güzel huy, tabi bazı şeylerin çeşitleri vardır. İnsanın geçimli, ülfetli, kendisiyle efendim herkesin başı hoş olan, sevdiği, insanların el üstünde tutup beğendiği kimsenin halidir yani. İyi huylu insan, iyi huylu insan, umumiyetle herkes tarafından sevilip takdir edilen insan. Herkes nefret etmiyor, yaka silkmiyor, tenkit etmiyor. O çıkıp gittiği zaman meclisten arkasından ne iyi insan diyorlar. İşte insanlar, Müslümanlar ne iyi insan diyebiliyorsa o iyi huylu bir insan demektir. Yani ana ölçüsü bu. Senin üzerinde böyle bir güzel huyluluk varsa, bu da üçüncüsü.

Ve iffetü met'amin. Metam, mazhar-ı mimidir burada, yani taam manasına, yemek manasına. Yemekte de iffet sahibiyse, iffet de afiflik demek, yani karışık işlere bulaşmamak

demek. Yani yemeği de helalinden yiyorsa, haram yemiyorsa, helal lokma yiyici bir kimseyse, kendisini koruyorsa, mesela bir kadın iffetini muhafaza ediyor, ne yapıyor?

Namahreme fırsat vermiyor, haram yollara sapmıyor, namusunu koruyor, iffetini muhafaza ediyor.

İffet-i metam ne demek?

Yemek hususunda kişi iffetini koruyorsa, karnım acıktı, şuradan elimi uzatıvereyim, şu manavın daha öbür tarafa baktığı sırada önündeki muzlardan iki tanesini çalayım, karnım acıktı yiyeyim. Sen yemekte iffetini koruyamıyorsun, bak biraz karnım acıktı diye hemen harama el uzattın. Veyahut geliyor birisi, şunu şöyle yapıverirsen, beni kayırırsan ben de sana şu kadar para vereceğim. Bu kadar da paraya benim ihtiyacım vardı, hadi o rüşvete razı oluyor, bu işi yapıyor. Veyahut filan canın kendisine emanet ettiği şeyden alıyor, çırpıyor filan. Tezgâha geçmiş, kasaya geçmiş, dükkân sahibi camiye gitti namaz kılmaya, üç tane müşteri geldi, alışveriş oldu, onları kasaya yazmadı, cebine indirdi. Bak işte sen iffetini, yemek hususunda iffetini koruyamıyorsun. Yemek hususunda, helal

lokma hususunda iffetini koruyabiliyorsa bir insan. Bu da dördüncü sıfattır. İşte bunlar sende varsa dünyalığın elinden kaçmış olmasına üzülme. Şimdi burada dünyalığın elinden gittiğine üzülme sözünün üzerinde biraz duralım.

Bu ne demek?

Yani insan bu hadîsi, bu durumları yaparken dünyalık elinden gidebilir arkadaşlar. Dünyalık elinden gidebilir. Menfaatler biraz zarara uğrayabilir. Doğru sözlü olursun, biraz kaybedebilirsin. Efendim, emaneti hıfz etmek biraz kayıplara yol açabilir. Güzel huylu olmak, eh biraz hakkını başkaları çiğniyor falan gibi olabilir. Helal lokma yiyeceğim derken biraz dünyalık bakımından sıkıntıya düşebilirsin, bak her şeyi alamazsın, her şey eline girmez falan. Bunlara aldırma. Evet, böyle olur doğru dünyalık biraz kaçır gibi görünür elinden amma Allah mükâfat verir, bir.

İkincisi merak etme ondan fazlasını verir. İlk başta böyle bir imtihan için bir sıkıntı çeker gibi olursun, öbür taraftan helali gelir. Bak buradan haramdan kaçınırsın sen, ben bunu yemem dersin, ha biraz aç kalır gibi olursun, öbür taraftan helali gelir. Hiç ummadığım bir

yerden bu sefer helali gelir. Bu bir kaide-i ilahiyedir, gizli bir kaidedir bu. Tecrübe edenler bunun hayatında binlerle misalle bilir bunu. Gider mesela faizle para alır, bir borcunu kapatacağım falan diye, o kadar parası başka yerde batar. Yasak bir işe tevessül etti, öbür taraftan batar. Gider başka bir şey yapar, beri tarafta bir zarara uğrar. Aksine bir davranışta bulunur, bu taraftan o telafi olur.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

09.06.1984

Özelif Camii/ Ankara

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

